

ΧΑΡΑΓΜΕΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Η συμβολή του Κώστα Γραμματόπουλου στην εκφραστική αυτονομία της χαρακτικής και στην ζωγραφική αφαίρεση δεν έχει ακόμη μελετηθεί με επάρκεια στους εικαστικούς προβληματισμούς των μεταπολεμικών δεκαετιών. Γνωστότερος ευρύτερα ως χαράκτης, αντιμετωπίζεται συνήθως όπως και οι άλλοι μεγάλοι της ελληνικής χαρακτικής με την ευρύτερη αντίληψη που θέλει την χαρακτική ως μικρή πνευματική αδελφή της ζωγραφικής. Έτσι, ή μεγάλη και ιδιόμορφη συμβολή του προσεγγίζεται με γενικές περιοριστικές προκαταλήψεις, και μάλιστα με αυτές ακριβώς που έμπρακτα ο σημαντικός αυτός καλλιτέχνης επεχείρησε να ανατρέψει.

Σ' όλη της την εξέλιξη ή ελληνική (και όχι μόνον) χαρακτική έμεινε δέσμια του γενικού αναπααραστατικού της καθήκοντος πολύ κοντά στο σχέδιο και στην γραμμή, ακόμη κοντύτερα στην αναπααραστατική της λειτουργία.

Ιδιαίτερα προικισμένος με σχεδιαστική ικανότητα ο Γραμματόπουλος, είναι ενδιαφέρον το ότι επέμεινε από νωρίς σε μια χαρακτική κατεύθυνση που ουσιαστικά καταργεί το αναπααραστατικό σχέδιο. Ήδη πριν το 1960 επιδίδεται στην χρωμοχαρακτική, κατορθώνοντας μέσα από το έντεχνο τύπωμα χρωμάτων να φέρνει το σχέδιο ως αποτέλεσμα της σχέσης των εγχρώμων επιφανειών και όχι το αντίστροφο, όπως το συντριπτικό ποσοστό των συναδέλφων του. Γνωστό είναι άλλωστε γενικότερα ότι το σχέδιο δεν υπάρχει στην φύση και ότι είναι μια νοητική αφαίρεση. Στην φύση υπάρχουν χρώματα και οι τομές των επιφανειών αποφέρουν την ψευδαίσθηση του σχεδιασμένου συνόλου. Ο Γραμματόπουλος βαπτισμένος αποκλειστικά σε αυτήν την αντίληψη, αντιμετώπισε την εικαστική επιφάνεια ως πεδίο πρωτογενούς δημιουργίας και όχι αναπααραγωγής. Και μ' αυτήν την βασική επιλογή αμφισβητεί ήδη τον πολλαπλασιαστικό ρόλο της χαρακτικής, αντιπροτείνοντας - πολύ νωρίς για τα διεθνή μέτρα - μια ζωγραφική αφαίρεση που προέρχεται από το τύπωμα του ξύλου. Μ' άλλα λόγια, ολόκληρη η χαρακτική τεχνική μεταβάλλεται απ' τον Γραμματόπουλο σε μια ζωγραφική τεχνική, που αποδίδει νέες πλούσιες ματιέρες και νέα εικαστικά λεξιλόγια.

Για τον σκοπό αυτό ο Γραμματόπουλος, ως δημιουργός και ως δάσκαλος της τέχνης αυτής, απλοποίησε τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά εργαλεία, περιορίζοντας ή και καταργώντας τα όργανα λεπτεπίλεπτων χαράξεων. Υιοθέτησε ταυτόχρονα άλλα, όπως λ.χ. τα ξυλουργικά εργαλεία. Η επιφάνεια χάραξης μπορούσε να είναι το εύρηστο υλικό της σανίδας, και σχεδόν πάντα ή υφή αυτού του ξύλου αξιοποιείται ως υλικό έκφρασης. Οι τεχνικές αυτές καινοτομίες είχαν έναν περαιτέρω στόχο: το εκτύπωμα χρωματικών επιφανειών με ασυνήθιστα μεγάλες διαστάσεις και σε ασυνήθιστη, ως τότε, σύνθεση μεταξύ τους. Η επιφάνεια μεταβάλλεται σε ένα διάλογο χρωμάτων που προέρχονται από ξυλογραφικές ματιέρες. Οι καινοτομίες και οι δημιουργικές επινοήσεις του Γραμματόπουλου είναι προσωπικές και ευδιάκριτες.

Πρώτη και κατεξοχήν χαρακτηριστική του έργου του είναι ή χρήση του λευκού χρώματος. Το φως στα έργα του Γραμματόπουλου δεν προέρχεται από την επιφάνεια του χαρτιού, αλλά από επίθετο λευκό χρώμα, το οποίο διαμέσου εντέχνων τοποθετήσεων επεμβαίνει στα άλλα χρώματα, διαμορφώνοντας τομές και άξονες. Ο καλλιτέχνης χρησιμοποιεί το τύπωμα του λευκού με δύο στόχους αρχικά δημιουργεί μια γενικότερη φωταύγεια γύρω από ένα κύριο θέμα και την υποστηρίζει κλιμακωτά με άλλες, πιο κρυφές επιθέσεις του λευκού πάνω στα άλλα χρώματα κάθε έργου. Έτσι λ.χ. οι μαύρες γραμμές στα έργα του προκύπτουν μετά την εκτύπωση του λευκού και όχι πρωτογενώς, ενώ πλούτος άλλων χρωμάτων αναδεικνύεται σε ολόκληρη την επιφάνεια του έργου. Επί πλέον, στο μέρος εκείνο του έργου όπου τοποθετείται ή φωτιστική πηγή, ο Γραμματόπουλος ξανατυπώνει άσπρο χρώμα, εντονότερης λειτουργίας, με τελικό αποτέλεσμα μια μοναδική φωτιστική έμφαση. Το φως στα έργα του μοιάζει αυτοφυές, σαν να προέρχεται από το ίδιο το έργο και όχι από την όποια αναλογική του σχέση με φυσικές άλλες εικόνες που θυμάται ή όραση του θεατή. Δεν είναι απομίμηση η αναπαράσταση φωτισμού, αλλά πρωτογενής δημιουργία του πάνω σε κάθε επιφάνεια.

Η σημαντικότερη αυτή μορφοπλαστική κατάκτηση του Γραμματόπουλου έγινε βασικό γνώρισμα του έργου του και αξιοποιήθηκε εντυπωσιακά στην απόδοση, κατόπιν, των γνωστότατων συνθέσεων του, όπου ο ποιητικός, λυρικός και μυθικός τόνος κυριαρχεί και αιχμαλωτίζει όχι μόνο την όραση αλλά και την φαντασία του θεατή.

Υπάρχει ωστόσο και μια άλλη καινοτομία του Κ. Γραμματόπουλου στις χαρακτηριστικές τεχνικές, ιδιαίτερα σημαντική κι αυτή, που δεν είναι ευρύτερα γνωστή. Πρόκειται για τις βαθυξυλογραφίες που δημιούργησε γύρω στο 1960, επινοώντας σειρά από τεχνικές (και από αντίστοιχες εκφράσεις) με παγκόσμια επίσης πρωτοτυπία. Η βαθυξυλογραφία συνίσταται στην εκτύπωση από το βάθος της χαραγμένης ξύλινης επιφάνειας, και όχι από το εξέχον μέρος της. Η επιφάνεια του έργου χαράζεται με ιδιόμορφο τρόπο ενώ πλήθος άλλων υλικών (π.χ. πανιά, βερνίκια, έντονες χαράξεις κλπ.) αποφέρουν μια ανάγλυφη επιφάνεια

και, ακολούθως, πλήθος από νέες ματιέρες. Τα έργα αυτής της σειράς (Τοπία, Μυθολογικά, κ.ά.) είναι μαυρόασπρα, δίνουν έντονα την οπτική εντύπωση της χαλκογραφίας, και πλουτίζουν σε μεγάλο βαθμό το λεξιλόγιο της χαρακτηριστικής. Πρόκειται όμως μόνον για χαρακτηριστική.

Στα χρόνια γύρω στο 1960 η ζωγραφική έχει ένα γενικότερο και εντονότερο αίτημα να διευρύνει το εκφραστικό της λεξιλόγιο. Οι ανησυχίες και οι έρευνες τού μεσοπολέμου διευρύνονται έτσι και αναζητούν τα όριά τους. Σ' αυτήν την ατμόσφαιρα γενικότερου εικαστικού προβληματισμού στον δυτικοευρωπαϊκό χώρο, είναι εντυπωσιακό το πόσο ο Γραμματόπουλος έρχεται να προσθέσει την χαρακτηριστική ως νέα πηγή οπτικού λεξιλογίου της αφαίρεσης. Με την αυτονόμηση, κατ' αρχήν της χαρακτηριστικής από αναπαραστατικά καθήκοντα και με την αξιοποίηση κατόπιν της υφής των υλικών. Η συμβολή αυτή τού ανήκει αποκλειστικά. Και δεν πρόκειται απλώς για μια καινοτομία στην περιοχή της χαρακτηριστικής, αλλά για μια συνεισφορά στην ίδια την ζωγραφική. Τα χαρακτηριστικά του είναι μια χαραγμένη ζωγραφική η μια ζωγραφική βασισμένη σε τεχνικές χαρακτηριστικής προελεύσεως. Όπως, ανάλογα με το τεχνικό τους μέσο, η τέμπερα, η ή ακουαρέλα, η ή ελαιογραφία είναι τα επί μέρους υλικά της ίδιας της ζωγραφικής, έτσι τώρα και η χαρακτηριστική, αυτονομημένη από ρόλους αναπαράστασης και μηχανιστικού πολλαπλασιασμού πρωτοτύπων, μεταβάλλεται σε αυτοδύναμη ζωγραφική, δηλ. σε πρωτότυπη εικαστική έκφραση.

ΧΑΡΗΣ ΚΑΜΠΟΥΡΙΔΗΣ, Ιστορικός Τέχνης, Τεχνοκριτικός